

Warszawa, dnia 23 marca 2020 r.

BAS-WAP-2238/19

Pan Poseł
Sławomir Jan Piechota
Przewodniczący
Komisji do Spraw Petycji

Opinia prawna na temat petycji BKSP-145-600/19
w sprawie
nowelizacji art. 89 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym
(kwestia rozszerzenia legitymacji podmiotowej do wniesienia skargi nadzwyczajnej)

I. Treść i cel petycji

Przedmiotem petycji jest żądanie podjęcia inicjatywy ustawodawczej dotyczącej nowelizacji art. 89 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. W obecnym stanie prawnym przepis ten stanowi:

„Skargę nadzwyczajną może wnieść Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.”.

Wnosząca petycję postuluje rozszerzenie katalogu podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi nadzwyczajnej o: *„adwokata lub radcę prawnego reprezentujących w sprawie stronę, a w sprawach własności przemysłowej także rzecznika patentowego”.*

Petycja została złożona przez osobę indywidualną, która deklaruje działanie w interesie publicznym. Pierwotnie petycja została skierowana do: *"Wszystkich urzędów gmin, powiatów, województw, klubów poselskich, Premiera Mateusza Morawieckiego"*. Urząd gminy Siepraw, działając na mocy art. 65 § 1 z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U.2020.256 j.t.), uznając się za niewłaściwy w sprawie, przekazał niniejszą petycję do Kancelarii Sejmu, identyfikując Sejm RP jako organ władz publicznej właściwy w związku z żądaniem zmiany przepisów prawa o randze ustawy.

Jak wskazuje składająca petycję, rozszerzenie legitymacji do wniesienia skargi nadzwyczajnej na adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego, umożliwi tym podmiotom składanie skarg nadzwyczajnych w imieniu ich klientów. Dodaje przy tym, powołując się na własne doświadczenie, że prośby kierowane do podmiotów, które obecnie mogą wnieść skargę nadzwyczajną spotykają się z odmową. W ocenie składającej petycję skutkuje to tym, że „strona nie ma możliwości zaskarżenia orzeczenia sądu”, zagwarantowanie tej możliwości wiąże z kolei z konstytucyjnym prawem do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

Przedstawiona opinia uwzględnia stan prawny na dzień jej sporządzenia i została przygotowana na podstawie następujących aktów prawnych:

- ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2019 r., poz. 825 tekst jedn. ze zm., dalej powoływana także jako „uSN”;
- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm., dalej powoływana jako „Konstytucja RP”.

II. Czy petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji (art. 2 ust. 3 ustawy o petycjach)?

Opiniowana petycja dotyczy zmiany ustawy przez Sejm. Zgodnie z art. 95 ust. 1 Konstytucji RP władzę ustawodawczą w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sejm i Senat. Natomiast stosownie do art. 118 ust. 1 Konstytucji RP inicjatywa ustawodawcza przysługuje m.in. posłom. Artykuł 32 ust. 2 Regulaminu Sejmu, w związku z art. 112 Konstytucji RP, precyzuje, że poselskie projekty ustaw mogą być wnoszone przez komisje sejmowe lub grupę co najmniej 15 posłów podpisujących projekt.

Uwzględniając powyższe należy uznać, że petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji Sejmu.

III. Wymogi formalne (art. 4 ust. 1 i 2 oraz ustawy o petycjach)

Złożona petycja spełnia wymogi formalne określone w art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz. U. z 2014 r., poz. 1195 ze zm.). W petycji zawarto oznaczenie podmiotu wnoszącego petycję, wskazano adres do korespondencji, określono adresata petycji (z zastrzeżeniem uwagi przedstawionej w pkt I) oraz jej przedmiot.

IV. Kwestie, które ekspert uznaje za istotne w związku z petycją

1. Skarga nadzwyczajna została wprowadzona do polskiego systemu prawa ustawą z dnia 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym¹; stosowne przepisy art. 89-95 uSN weszły w życie z dniem 3.04.2018 r. Instytucja ta, obok skargi kasacyjnej (art. 398⁴ Kodeksu postępowania cywilnego), kasacji (art. 519 Kodeksu postępowania karnego) oraz wznowienia postępowania (art. 540 Kodeksu postępowania karnego), stanowi nadzwyczajny środek zaskarżenia przysługujący od prawomocnego orzeczenia sądu. Zgodnie z dyspozycją art. 89 § 1 uSN potrzeba skorygowania prawomocnego orzeczenia sądu zachodzi w przypadku konieczności zapewnienia jego zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (przesłanka ogólna). Wskazuje się, że podstawowym motywem towarzyszącym wprowadzeniu skargi nadzwyczajnej było przekonanie, że wyroki sądowe powinny być sprawiedliwe, wydane na podstawie prawidłowo zrekonstruowanych norm prawnych, a także odpowiadać poprawnie zebranemu i ocenionemu materiałowi dowodowemu. Orzeczenia niespełniające tych standardów, przez to niezgodne z podstawowymi kryteriami sprawiedliwości, wymagają korekty, nawet w przypadku, gdy są już prawomocne². Wyartykułowane powyżej przekonanie znalazło swoje odzwierciedlenie w kształcie szczególnych przesłanek uprawniających do zaskarżenia prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończące postępowanie w sprawie, gdy:

1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub

¹ Dz. U. z 2018 r., poz. 5.

² K. Szczucki, *Komentarz do art. 89 ustawy o Sądzie Najwyższym [w:] Ustawa o Sądzie Najwyższym, WKP, 2018, LEX nr: 570568.*

2) orzeczenie w sposób rażąco narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

Wprowadzając do porządku prawnego nowy instrument w postaci skargi nadzwyczajnej ustawodawca zważył racje przemawiające z jednej strony za społeczną potrzebą identyfikowania prawomocnych wyroków sądów powszechnych oraz wojskowych jako sprawiedliwych rozstrzygnięć wydanych w imieniu Rzeczypospolitej, z drugiej zaś za respektowaniem ich stabilności w obrocie prawnym. W tym zestawieniu kolidujących wartości ustawodawca przyznał prymat zasadzie sprawiedliwości, która w procesie sądowym powinna przejawiać się m.in. w tym, aby władcze rozstrzygnięcie o prawach i wolnościach jednostki było wolne od wad, zgodne z prawem materialnym i procesowym, a także oparte na poprawnie zebranych i zweryfikowanym materiale dowodowym. Jednocześnie jednak nowowprowadzonej instytucji skargi nadzwyczajnej ustawodawca nadał charakter wyjątkowy i subsydiarny. Wzrost subsydiarności sprowadza się do dopuszczenia stosowania skargi nadzwyczajnej, z zastrzeżeniem spełnienia powołanych wyżej przesłanki ogólnej i przesłanek szczególnych, tylko w sytuacjach, w których kwestionowane orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 in fine uSN).

Z kolei wyjątkowy charakter skargi nadzwyczajnej, przejawia się m.in. w ograniczeniu kręgu podmiotów uprawnionych do jej wniesienia i ukształtowaniu go na zasadzie *numerus clausus*. Zgodnie z art. 89 § 2 uSN, legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej przysługuje Prokuratorowi Generalnemu, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezesowi Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznikowi Praw Dziecka, Rzecznikowi Praw Pacjenta, Przewodniczącemu Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznikowi Finansowemu, Rzecznikowi Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Natomiast w przypadkach, w których orzeczenie uprawomocniło się przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (tj. dniem 3.04.2018 r.), skarga nadzwyczajna może być wniesiona przez tylko Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich, zaś przepisu art. 89 § 2 uSN nie stosuje się (art. 115 § 1a uSN).

2. Wnosząca petycję postuluje odejście od wyjątkowego charakteru skargi nadzwyczajnej poprzez rozszerzenie kręgu podmiotów uprawnionych do zaskarżenia na jej podstawie prawomocnego wyroku sądu powszechnego lub sądu wojskowego. Zgodnie z proponowaną zmianą legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej miałyby przysługiwać także adwokatom, radcom prawnym, rzecznikom patentowym, co miałyby umożliwić tym pełnomocnikom składanie skarg nadzwyczajnych w imieniu ich klientów. Skarga zyskałaby w ten sposób charakter zbliżony do powszechnego, pełnomocnik procesowy byłby zobligowany do jej wniesienia, gdyby tylko taką wolę wyraził jego mocodawca. Należy przy tym podkreślić, że proponowanemu rozszerzeniu legitymacji do wniesienia skargi nadzwyczajnej nie towarzyszy ani zawężenie przesłanek merytorycznych uprawniających do powołania się na ten nadzwyczajny instrument, ani zmiana w zakresie forum rozstrzygającego skargę; w świetle propozycji zawartej w petycji organem rozstrzygającym o skardze nadzwyczajnej pozostać ma Sąd Najwyższy.

Składająca petycję całkowicie abstrahuje od kwestii odniesienia swojej propozycji do ram organizacyjnych, w których zmieniona instytucja skargi nadzwyczajnej byłaby procedowana. Tymczasem z dużym prawdopodobieństwem należy założyć, że proponowana zmiana w zakresie skargi nadzwyczajnej skutkować będzie niekontrolowanym wzrostem liczby zaskarżeń prawomocnych wyroków sądowych w trybie art. 89 uSN. Budzi przy tym zasadnicze wątpliwości, czy ten wzrost liczby spraw byłby do zagospodarowania w ramach dotychczasowej struktury organizacyjnej Sądu Najwyższego. Wejście w życie propozycji objętej opiniowaną petycją grozi zakorkowaniem Sądu Najwyższego. W efekcie nie dość, że nie zostaną zrealizowane motywy, jakie legły u podstaw wniesionej petycji, a mianowicie dążenie do wzmocnienia konstytucyjnego prawa do sądu poprzez rozszerzenie możliwości zaskarżenia sądowego orzeczenia. Przeciwnie do oczekiwania wnoszącej petycję, możliwość efektywnego skorzystania z dobrodziejstwa skargi nadzwyczajnej ulegnie w praktyce ograniczeniu.

3. Należy mieć także na uwadze, że zgłoszona propozycja, przy utrzymaniu szeroko zakreślonych przesłanek wykorzystania skargi nadzwyczajnej, oraz rozszerzeniu kręgu podmiotów uprawnionych do jej wniesienia, doprowadzić może w praktyce do zaistnienia w polskim systemie prawa swoistego rozwiązania dublowania dwuinstancyjności. Pierwszy układ postępowania dwuinstancyjnego rozgrywałby się, jak dotychczas, do zapadnięcia prawomocnego orzeczenia. Z kolei punktem

odniesienia dla drugiego byłyby już orzeczenia prawomocne najpierw skarżone w drodze „standardowych” środków nadzwyczajnego zaskarżenia tj.: skargi kasacyjnej (art. 398⁴ Kodeksu postępowania cywilnego), kasacji (art. 519 Kodeksu postępowania karnego), w drugim kroku kwestionowane na gruncie skargi nadzwyczajnej z art. 89 uSN.

4. Na nieporozumieniu polega argument wykorzystany w petycji do uzasadnienia zasadności proponowanej zmiany. I nie chodzi tu tylko o podnoszone przez wnoszącą petycję jej „doświadczenie życiowe”, które, jako pochodzące od pojedynczej osoby, nie może stanowić adekwatnego punktu wyjścia dla generalnej oceny o nieskuteczności funkcjonowania skargi nadzwyczajnej w skali całego państwa. Istotne jest również to, iż nie ma oparcia w gwarancjach Konstytucji RP supozycja, jakoby odmowa wejścia na ścieżkę skargi nadzwyczajnej przez uprawniony do tego podmiot przekreślała możliwość strony do zaskarżenia orzeczenia sądu, miałyby być, jak wydaje się wskazywać wnosząca petycję, elementem konstytucyjnej gwarancji prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP).

Wobec powyższego należy szczególnie podkreślić, że gwarancja prawa do sądu z art. 45 Konstytucji RP, w kontekście jakim obejmuje możliwość zaskarżenia orzeczenia sądu w celu zapobiegania pomyłkom i arbitralności sądów, nie jest w świetle unormowań Konstytucji wartością nieograniczoną. Przeciwnie granice minimalnych gwarancji zaskarżenia wyroku sądu zostały dookreślone w art. 78 oraz 176 Konstytucji RP. Oznacza, że próba dekodowania wzorca tych gwarancji powinna odbyć się przy łącznym powołaniu wszystkich tych przepisów. Ponadto, już w tym miejscu wyeksponowania wymaga fakt, że Ustrojodawca, gwarantując jednostce prawo do zaskarżenia orzeczenia sądu, uczynił to w taki sposób, że przyjęty w Ustawie Zasadniczej standard minimalny nie dotyczy nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Szczególny walor gwarancyjny dla jednostki wynika zwłaszcza z art. 78 Konstytucji RP, który stanowi, że *„[k]ażda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarzania określa ustawa.”* Z kolei art. 176 ust. 1 Konstytucji wynika, że *„[p]ostępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.”* Zgodnie z ugruntowanym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego przepis art. 176 ust. 1 Konstytucji RP nie stanowi przy tym źródła prawa podmiotowego (nie stanowi samodzielnej podstawy skargi konstytucyjnej), lecz

ma raczej charakter zasady ustrojowej będącej punktem odniesienia dla prawa stanowionego przez ustawodawcę zwykłego³.

Zważywszy na treść powołanych wyżej przepisów Konstytucji, nie może budzić wątpliwości, że konstytucyjny standard w zakresie prawa do sądu gwarantuje możliwość zaskarżenia nieprawomocnych orzeczeń wydanych w pierwszej instancji i poddanie ich kontroli w postępowaniu dwuinstancyjnym. Pogląd ten znajduje potwierdzenie w utrwalonej linii orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego⁴, oraz ugruntowanych przekonaniach doktryny⁵. Zwłaszcza przepis art. 78 Konstytucji RP, będący źródłem prawa podmiotowego, sprzyja realizacji prawa do sądu przez to, że nakłada na ustawodawcę obowiązek powołania do życia unormowań, które umożliwiają wyeliminowanie uchybień popełnionych przez sąd I instancji. Przyczynia się w ten sposób do podwyższenia standardu rzetelności postępowań przed organami państwa. Aspekt ten jest szeroko akcentowany w judykaturze TK, w której zauważa się między innymi, że konstytucyjne prawo do zaskarżania orzeczeń pierwszoinstancyjnych stanowi istotny czynnik urzeczywistniania sprawiedliwości proceduralnej⁶.

Jednocześnie w literaturze nie budzi wątpliwości, że art. 78 Konstytucji RP nie kreuje prawa do zaskarżenia orzeczenia sądu (organu) odwoławczego wydanego w następstwie wniesienia środka zaskarżenia od rozstrzygnięcia sądu (organu) I instancji⁷. Jak się wskazuje dotyczy to w szczególności skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym i kasacji w postępowaniu karnym, a więc nadzwyczajnych środków zaskarżenia prawomocnych wyroków sądowych⁸. Powyższe ograniczenie należy odnieść także do instytucji skargi nadzwyczajnej. Trybunał konsekwentnie neguje istnienie konstytucyjnego uprawnienia do składania tych środków zaskarżenia,

³ Post. TK z 6.9.2004 r., TS 91/04, OTK-B 2005, Nr 1, poz. 33; post. TK z 1.7.2010 r., TS 6/10, OTK-B 2011, Nr 1, poz. 82. Por. ponadto post. TK z: 24.1.2006 r., TS 105/05, OTK-B 2014, Nr 2, poz. 721; 7.12.2009 r., TS 87/09, OTK-B 2010, Nr 1, poz. 53; 2.12.2010 r., TS 243/09, OTK-B 2010, Nr 6, poz. 455; 13.1.2011 r., TS 6/10, OTK-B 2011, Nr 1, poz. 83; 16.11.2011 r., TS 124/11, OTK-B 2011, Nr 6, poz. 498; 4.6.2012 r., TS 160/09, OTK-B 2012, Nr 3, poz. 260; 23.5.2013 r., TS 84/12, OTK-B 2013, Nr 4, poz. 382; 5.6.2013 r., TS 240/11, OTK-B 2013, Nr 5, poz. 452; 26.11.2013 r., TS 156/13, OTK-B 2014, Nr 1, poz. 66; 17.12.2013 r., TS 217/12, OTK-B 2014, Nr 2, poz. 124.

⁴ Zob. m.in. wyr. TK z: 11.5.2004 r., K 4/03, OTK-A 2004, Nr 5, poz. 41; 20.5.2008 r., P 18/07, OTK-A 2008, Nr 4, poz. 61; 8.4.2014 r., SK 22/11, OTK-A 2014, Nr 4, poz. 37.

⁵ Zob. M. Safjan, L. Bosek (red.), *Art. 78 [Prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji] w: Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, nb 10 i powołana tam literatura.

⁶ Wyrok TK z: 16.11.1999 r., SK 11/99, OTK 1999, Nr 7, poz. 158; 4.3.2008 r., SK 3/07, OTK-A 2008, Nr 2, poz. 25; 25.7.2013 r., SK 61/12, OTK-A 2013, Nr 6, poz. 84.

⁷ M. Safjan, L. Bosek (red.), *Art. 78 [Prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji]...*, nb 20 i powołana tam literatura.

⁸ Ibidem.

traktuje je bowiem jako podwyższenie wymaganego Konstytucją RP standardu i podkreśla brak ich obligatoryjności zarówno w kontekście art. 78, jak i art. 176 ust. 1 Konstytucji RP⁹. Środki służące zaskarżaniu orzeczeń sądu (organu) II instancji zapadających w następstwie zaskarżenia rozstrzygnięcia sądu (organu) I instancji, jeżeli zostaną ustanowione przez ustawodawcę, nie służą zatem realizacji konstytucyjnych praw podmiotowych¹⁰. Otwiera to drogę do uzależnienia dostępu do nich od innych kryteriów, niż subiektywne przekonanie skarżącego o wadliwości orzeczenia, w szczególności od stopnia prawnego skomplikowania sprawy i jej znaczenia dla interesu publicznego, co *implicite* zauważa także TK w wyroku z dnia 1 lipca 2008 r.¹¹.

5. Reasumując powyższe ustalenia, żądanie zmiany art. 89 ust. 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym w kształcie przedstawionym w petycji nie jest zasadne.

V. Wnioski

1. Żądanie zmiany art. 89 ust. 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym w kształcie przedstawionym w petycji nie jest zasadne.

2. Z dużym prawdopodobieństwem należy założyć, że proponowana zmiana w zakresie rozszerzenia kręgu podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi nadzwyczajnej skutkować będzie niekontrolowanym wzrostem liczby zaskarżeń prawomocnych wyroków sądowych w trybie art. 89 uSN. Budzi przy tym zasadnicze wątpliwości, czy ten wzrost liczby spraw będzie możliwy do zagospodarowania w ramach dotychczasowej struktury organizacyjnej Sądu Najwyższego. Propozycja nowelizacyjna wyrażona w treści petycji abstrahuje od operacyjnych możliwości ram organizacyjnych, w których zmieniona instytucja skargi nadzwyczajnej miałaby być procedowana.

3. Konstytucyjny standard w zakresie prawa do sądu gwarantuje możliwość zaskarżenia nieprawomocnych orzeczeń wydanych w pierwszej instancji i poddanie ich kontroli w postępowaniu dwuinstancyjnym (art. 45 w zw. z art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). Trybunał Konstytucyjny konsekwentnie neguje istnienie

⁹ Zob. m.in.: wyr. TK z: 10.7.2000 r., SK 12/99, OTK 2000, Nr 5, poz. 143; 6.10.2004 r., SK 23/02, OTK-A 2004, Nr 9, poz. 89; 2.10.2006 r., SK 34/06, OTK-A 2006, Nr 9, poz. 118; 1.7.2008 r., SK 40/07, OTK-A 2008, Nr 6, poz. 101; post. TK z 7.10.2008 r., SK 55/06, OTK-A 2008, Nr 8, poz. 145.

¹⁰ M. Safjan, L. Bosek (red.), *Art. 78 [Prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji]...*, nb 20.

¹¹ Zob. uzasadnienie wyr. TK z 1.7.2008 r., SK 40/07, OTK-A 2008, Nr 6, poz. 101.

konstytucyjnego uprawnienia do składania nadzwyczajnych środków zaskarżenia od prawomocnych wyroków sądów. Instytucję kasacji w postępowaniu karnym, skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym, czy skargi nadzwyczajnej, będącej przedmiotem opiniowanej petycji, należy w związku z tym traktować jako podwyższenie wymaganego Konstytucją RP standardu minimalnego. Decyzja co do wprowadzenia tych instytucji do porządku prawnego, jak również wyznaczenia ich zakresu pozostawiona jest tym samym do uznania ustawodawcy zwykłego, na którym nie ciąży w związku z tym żadne obowiązki, które mogłyby być wywodzone z art. 78 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Wobec powyższego chybiona jest supozycja przedstawiona w treści uzasadnienia petycji, jakoby odmowa wejścia na ścieżkę skargi nadzwyczajnej przez uprawniony do tego podmiot przekreślała konstytucyjną gwarancję zaskarżenia orzeczenia sądu. Ta gwarancja wyczerpuje się bowiem na wcześniejszym etapie postępowania, w uprawnieniu strony do zaskarżenia nieprawomocnego wyroku sądu pierwszej instancji.

Autor:

Paweł Bachmat

ekspert ds. legislacji

w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Analiz Sejmowych

Jacek Krawczyk

Deskrytory bazy REX: petycja, Sąd Najwyższy, skarga nadzwyczajna